

ONİKİ YILLIK ZORUNLU EĞİTİMİN SİSTEMİNDE KUR'AN KURSLARININ GELECEĞİ¹

Prof.Dr. Mehmet Zeki AYDIN²

GİRİŞ

Ülkemizde yaygın din eğitimi, çeşitli sosyal gruplar, kitle iletişim araçları vb. bazı toplumsal unsurlar tarafından da yapılmakla birlikte yasal ve geniş çaplı olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yerine getirilmektedir. Kur'an kursları, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yürütmekte olduğu yaygın din eğitimi faaliyetlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Çünkü camiler bir tarafa bırakılırsa, planlı ve programlı biçimde ve belli bir formasyona sahip öğretmenler tarafından yürütülmek suretiyle yaygın din eğitiminin amaçlarını ve işlevlerini en etkili biçimde yerine getiren kurum Kur'an Kurslarıdır.

Bu bildiride, Kur'an Kurslarının güncel durumları ve bazı sorunları ele alınmış, eğitim sistemimizde yapılan yeni değişiklikler çerçevesinde yapılabilecek alternatif düzenlemeler tartışılmıştır.

PROBLEM

Cumhuriyet döneminde 1925 yılından itibaren birkaç kurs ve birkaç öğretici ile faaliyet gösteren bu kurumlar, 1950'lerden sonra halkın talep ve ihtiyaçlarına bağlı olarak nicelik ve nitelik açısından önemli gelişme göstermiştir. Özellikle 1965 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat Kanununun çıkarılması ve buna dayanarak Kurslarla ilgili yönetmelik vb. yasal düzenlemelerin yapılmasıyla birlikte Kur'an Kurslarının gelişimi hızlanmıştır. 1980-1981 öğretim yılında ülke genelindeki Kur'an Kursu sayısı 2.610, öğrenci sayısı 67.816; 1989-1990

¹ 30 Mart – 1 Nisan 2012'de Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Ankara'da düzenlenen Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu'nda "Zorunlu Eğitim ve Kur'an Kurslarının Geleceği" başlıklı bildiri.

² www.mehmetzekiaydin.com Email:mehmetzekiaydin@gmail.com

öğretim yılında kurs sayısı 4.714, öğrenci sayısı 165.416 olmuştur.³ Bu artış ilköğretimde 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasına geçildiği 1997 yılına kadar devam etmiş ve bu yılda kurs sayısı 5241, öğrenci sayısı 180.000 olarak o zamana kadarki en yüksek sayıya ulaşmıştır.⁴

Kesintisiz sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulamasına geçilmesi bu kurumları (kurs, öğrenci sayısı, öğrenci profili vb.) etkilemiştir. 1997’de ülke genelinde öğretime açık olan Kur’an kursu sayısı 5241 iken 1998 yılında bu sayı 4890’a, 2000-2001 öğretim yılına gelindiğinde öğretime açık kurs sayısı 3.252’ye, öğrenci sayısı 90.353’e düşmüştür.⁵ Bu sayısal düşüşten daha önemlisi, Kur’an Kurslarının yönetici, öğretici, öğrenci, veli gibi bütün ilgilileri olumsuz etkilemiş ve yıllardır yoğun bir talep gören ‘hafızlık’ eğitiminin bitme noktasına gelmiştir.

Bu olumsuz tablo karşısında 2000’li yılların başlarından itibaren Kur’an Kurslarında yeniden yapılandırma çalışmaları başlatılmıştır.

Bu çalışmalarda, ‘öğreten’ değil ‘öğrenen’, ‘konu’ değil ‘problem’ merkezli, öğrenme ve öğretme sürecinde öğrencinin bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimini dikkate alan, din anlayışının oluşumunda Kur’an ve Sünneti merkeze alan, bununla birlikte gelenek içinde oluşan kültürel mirasın sorgulanarak güncelleştirilmesine önem veren yeni bir eğitim anlayışı benimsenmiş ve bu anlayışa uygun olarak şunlar yapılmıştır:

Kur’an Kursları öğretim programları yenilenmiştir.

Kur’an Kursu öğretmenlerinin yeni eğitim anlayışına ve yeni programa göre eğitimlerine ağırlık verilmiştir.

Ders kitapları yanında görsel işitsel materyal setleri hazırlanmıştır.

3 DİB, **İstatistiklerle Diyanet İşleri Başkanlığı**, Ankara 1990, s.66-68.

4 DİB, **1996 Yılı İstatistikleri**, Ankara 1997, s.105.

5 DİB, Din Eğitimi Dairesi Başkanlığı (06.11.2009).

Kursların fiziki ve teknik imkanlarında iyileştirmeler sağlanmıştır.

2003 yılından sonra ise değişen toplumsal şartlar ve ihtiyaçların etkisiyle kursların sayısı nispeten yeniden yükselmeye başlamıştır. Diyanet İşleri Başkanlığının resmi internet sitesinde yer alan istatistiklere göre, 2010–2011 eğitim-öğretim yılına gelindiğinde, ülke genelinde öğretime açık olan Kur'an Kursu sayısının 9438, öğrenci sayısı ise yaklaşık olarak 300.000'e ulaşmıştır. Bu öğrencilerin 280.000'i yüzünden okuma, 20.000'i hafızlık programına devam etmektedir.⁶ Buna yaz kurslarına katılan iki milyon civarındaki kursiyerler de dahil edildiğinde, Kur'an kurslarının ülkemizdeki Müslüman bireylerin din eğitimi ihtiyaçlarını karşıladıkları belki de en önemli kurum olma özelliği taşıdığı söylenebilir.

Kur'an kursları her ne kadar, Kur'an okumayı öğretme, iman, ibadet, ahlak, siyer vb. temel dinî bilgileri kazandırma gibi temel amaçları gerçekleştirmek üzere faaliyet göstermekteyse de aslında bu kurumların Müslüman bireylerin kendilerini geliştirmelerine, değerleri içselleştirebilmelerine, sosyalleşmelerine, dinle ilgili kültürü irdelemelerine, barış, hoşgörü kültürü kazanmalarına, çevreleriyle sağlıklı ilişkiler geliştirebilmelerine de önemli katkıların olduğu söylenebilir.

Gerek bina, gerekse öğrenci sayılarının ulaştığı noktaya bakılırsa, Kur'an kurslarının halk nezdinde önemli bir yere sahip olduğu, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülen yaygın din eğitimi hizmetinin halk tarafından benimsendiği, önemsendiği söylenebilir.

Son yıllarda Kur'an kursları önemli bir değişim ve dönüşüm içerisindedir. Diyanet İşleri Başkanlığı söz konusu kurumların programlarını geliştirmiş, ders kitaplarını yenilemiş, kursların fiziki ortamlarının iyileştirilmesi için çalışmalar yapmış, kurslarda görev yapan öğreticilerin niteliklerini geliştirmek amacıyla hizmet içi eğitim uygulamalarına hız vermiştir.

⁶ [http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dy/Diyanet-Isleri-Baskanligi-AnaMenu-istatistikler-561.aspx\(3.3\)/](http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dy/Diyanet-Isleri-Baskanligi-AnaMenu-istatistikler-561.aspx(3.3)/)
(17.10.2011)

Bütün bu gelişmeler oldukça önemlidir. Diğer taraftan kurslarla ilgili bir takım sorunların varlığı da bir gerçektir. Bu çerçevede, eğitim sistemimizdeki son yapılanma çerçevesinde, nasıl yapılandırılması gerektiği konusu gündemimize girmiştir. Söz konusu yapılandırma çalışmalarının biran önce yapılması, somut ve işlevsel çözüm önerileri getirmek gerekmektedir.

KUR'AN KURSLARININ BUGÜNKÜ DURUMU

Kur'an Kurslarının yasal dayanakları şunlardır:

Anayasanın, din ve vicdan hürriyetini ve buna bağlı olarak din ve ahlak eğitimi düzenleyen 24. maddesi.

Anayasanın, Diyanet İşleri Başkanlığının statüsünü düzenleyen 136. Maddesi.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 633 sayılı Kanun ile bu kanunda değişiklik yapan 653 sayılı Kanun Hükmünde Kararname. Bu Kararname⁷ ile Kur'an Kurslarına devam edebilmek için 'İlköğretimi bitirme şartı' ile Yaz Kur'an Kurslarına devam edebilmek için 'ilköğretim 5. sınıfı bitirme şartı' yürürlükten kaldırılmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı 'Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği.'⁸ Bu yönetmelik Kur'an Kurslarının işleyişine ilişkin esasları belirlemektedir. Bu esasların uygulamasına rehberlik etmek için bir de 'Kur'an Kursları Yönergesi'⁹ hazırlanmıştır. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanan bir 'Genelge'¹⁰ içerisinde Kur'an Kursu Hizmetleri de ele alınmış ve bu hizmetlerin yürütülmesi esnasında uyulacak hususlar geniş bir biçimde açıklanmıştır.¹⁰

Bugün ülkemizde yasal olarak Diyanet İşleri Başkanlığı dışında vakıf ve dernekler dahil hiçbir gerçek ve tüzel kişi Kur'an Kursu açmamaktadır.

7 Bu Kararname, 17.09.2011 tarih ve 28057 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış ve 15. Maddesi, 633 sayılı Kanunun Ek 3. Maddesini yürürlükten kaldırmıştır.

8 Bu Yönetmelik, 03.03.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

9 Bu Yönerge, 27.03.2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

10 DİB, Genelge 2007 (06.08.2007).

Kur'an Kursları, Diyanet İşleri Başkanlığınca Milli Eğitim Bakanlığı ile eşgüdüm içinde gerekli görülen il, ilçe, belde ve köylerde açılabilir. Kursların açılması için müftülükler, kendi bölgelerinde gerekli teşebbüsleri yönlendirmek ve kurs binalarının Başkanlıkça hazırlanan projelere uygun olarak yapılmasını sağlamakla görevlidir. İlgili mevzuata uygun olarak hazırlanan kurslar, açılış şartları tamamlandıktan sonra Başkanlığın onayı ile eğitim öğretime açılmaktadır.

Kurslarda Diyanet İşleri Başkanlığınca hazırlanan eğitim ve öğretim programları uygulanmakta ve Başkanlıkça yayınlanan ders kitapları ile diğer eğitim araçları kullanılmaktadır.

Kur'an Kurslarında öğretici ihtiyacının kadrolu öğretmenlerle karşılanması esastır. Ancak kadrolu öğretici yetişmediği takdirde gerekli niteliklere sahip olanlar, geçici veya sözleşmeli olarak Kur'an Kursu öğreticiliğinde görevlendirilebilmektedir.

Kursların denetimi Diyanet İşleri Başkanlığı müfettişleriyle, ilgili müftü ve müdürler tarafından yapılmaktadır. Bununla birlikte mevzuat gereği, Milli Eğitim Bakanlığı yetkilileriyle vali ve kaymakamların denetim yetkileri de bulunmaktadır.

Kur'an Kurslarının Amaçları:

Amaçlar/hedefler bir eğitim kurumunun varoluş gayesini ifade etmekle kalmazlar, burada gerçekleştirilecek eğitim uygulamalarının somut hedeflerinin, içeriğinin, yöntemlerinin, sınav durumlarının belirlenmesine, eğitim ortamlarının düzenlenmesine vb. de kılavuzluk ederler. Bu yönüyle bir eğitim kurumunun hedeflerinin bilinmesi önemlidir.

Kur'an Kurslarının genel amaçları ilgili yönetmelikte şöyle açıklanmaktadır:¹¹

Nitelikleri uygun vatandaşlara:

Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak yüzünden okumayı ve bunu sağlayıcı bilgileri (tecvid, tashih-i huruf ve talim) uygulamalı olarak öğretmek,

11 DİB, Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği (2000).

İbadetler için gerekli süre, ayet ve duaları doğru olarak ezberletmek ve bunların meallerini öğretmek,

Hafızlık yaptırmak,

İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlâk esasları ile Peygamberimizin hayatı ve örnek ahlâkı hakkında bilgiler vermek.

Kur'an Kurslarının amaçları, öğretim programlarında daha somut olarak şöyle ifade edilmiştir:¹²

'Kur'an Kurslarının amacı, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrenenlerin;

İslam dininin değerlerini, insan hayatına anlam kazandıran unsurlardan biri olarak fark ettirmek,

Öğrendiği değerlerden yardım alarak kendi çözümlerini üretebilmelerini sağlamak,

İslam dininin Allah-insan, insan-insan ve insan-tabiat ilişkilerini düzenleyen boyutunu fark ettirmek,

İbadetler ile ilgili bilgilerini davranışa dönüştürmek,

İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i Arapça metninden usulüne uygun okuyabilmelerini sağlamak,

İbadetleri ve toplum içinde gerçekleşen dini törenleri yerine getirebilecek yeterlikte Kur'an ezberine sahip olabilmelerini sağlamak,

Kur'an'ı mealinden okuma alışkanlığı kazanabilmelerini ve ondan, yaşanan hayata ilişkin prensipler çıkarabilmelerini gerçekleştirmek,

Hz. Muhammedin yaşantısından değerler üretebilmelerini gerçekleştirmek,

Kültürler arası etkileşimin hızlandığı günümüzde barış kültürünün geliştirilmesi ve hoşgörü ortamının sağlanmasına katkıda bulunabilmelerine yardımcı olmaktır.”

12 DİB, Kur'an Kursları Öğretim Programı (Yüzünden Okuyanlar İçin), Ankara 2004, s.3.

Burada verilen amaçlardan da anlaşılacağı üzere, Kur'an kursları, Müslüman bireylerin İslam dini ile ilgili değerleri kazanmalarında, dinle ilgili ilişkiler ağını fark etmelerinde, ibadetleri öğrenmelerinde, Kur'an-ı Kerimi okuma becerisi ve alışkanlığı kazanabilmelerinde, barış ve hoşgörü kültürüne katkıda bulunabilmelerinde önemli roller üstlenmiştir. Bunlara ilave olarak, Kur'an kurslarının bireysel, toplumsal, kültürel vb. açılardan da önemli işlevlerinin olduğu söylenebilir:¹³

Bir eğitim kurumuna gerek olup olmadığı, bu kurumun sayısının az veya çok olduğu tartışılırken, o kurumun sistem içinde nasıl bir yer işgal ettiğine, hangi ihtiyaçlara cevap verdiği, dolayısıyla hangi işlevleri yerine getirdiğine bakmak gerekmektedir. Bu çerçevede Kur'an kursları Müslüman halkın din eğitimi konusundaki öğrenme ihtiyaçlarına cevap vermek üzere tesis edilmiş olan yaygın din eğitimi kurumlarıdır. Dolayısıyla bu kurumun hem toplumsal hem de bireysel işlevleri söz konusudur. Bireysel ve toplumsal açıdan, din bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç, inanma, ibadet, ahlak ve hukuk alanında olabilmektedir. Bu ihtiyaçları giderirken eğitimden yararlanılacaktır. Zaten eğitimin temel görevi de birey ve toplumun ihtiyaçlarına cevap vermektir.

KUR'AN KURSU ÇEŞİTLERİ, ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde eğitim öğretim faaliyetine devam etmekte olan Kur'an Kurslarında; 'Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okuma Programı'¹⁴ ve 'Hafızlık Eğitim Programı'¹⁵ olmak üzere iki tür program uygulanmaktadır. Buna yaz kurslarını da ilave edersek üç tür kurs olduğu görülür.

A. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okuma Programı

¹³ Mehmet Korkmaz, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi", **Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Rehberlik**, Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, Erzurum 2011.

¹⁴ DİB, **Kur'an Kursları Öğretim Programı (Yüzünden Okuyanlar İçin)**, Ankara 2004.

¹⁵ DİB, **Hafızlık Eğitim Programı**, Ankara 2010.

Temel dinî bilgiler ile Kur'an-ı Kerim'in yüzünden okuma eğitimi verilen bu kurslar ilk ve orta dereceli okulların eğitim-öğretime açık olduğu aylarda faaliyet göstermektedir. Bu kursların süresi, dinlenme tatilleri hariç 32 haftadır. Dolayısıyla kursiyerler temelde bu kurslara 8 ay devam etmekte, başarılı olmaları halinde buradaki eğitimlerini tamamlayabilmektedirler. Ancak; ihtiyaç hâlinde, isteyen ve ihtiyacı olan öğrencilere bir eğitim öğretim yılı daha kursa devam imkânı verilebilmektedir.

Söz konusu kurslarda haftada; 18 saat Kur'an-ı Kerim, 1 saat İtikat, 3 saat İbadet, 1 saat Siyer, 1 saat Ahlak dersi olmak üzere toplam 24 saat ders yapılmaktadır.

Uzun süreli Kur'an kurslarına ilköğretimi bitiren veya ilköğretim çağını geçmiş ve okur-yazar olan kişiler başvurabilmektedir. Bu kurslara katılıp burada uygulanan programı başarıyla bitiren kursiyerlere "Kur'an Kursu Bitirme Belgesi" verilmektedir.

Uzun süreli kursların öğrenci sayıları yıllara göre farklı bir dağılım göstermiştir. Bunda ülkemizde yaşanan siyasi, toplumsal gelişmeler de etkili olmuştur. Aşağıda buna ilişkin bir tabloya yer verilmiştir.

2000'li Yıllarda Öğrenci Sayıları (DİB, 2009: 25)			
Eğitim Öğretim Yılı	Bay	Bayan	Toplam
2000-2001	13.956	76.397	90.353
2001-2002	17.364	86.745	104.109
2002-2003	16.982	101.353	118.335
2003-2004	16.729	117.677	134.406
2004-2005	17.891	137.394	155.285
2005-2006	19.614	164.742	184.356
2006-2007	19.428	210.869	230.273
2007-2008	21.934	228.039	249.973
2008-2009	23.015	245.721	268.736

Yukarıdaki tablo da görüldüğü üzere, son on yılda uzun süreli kursların öğrenci profilinde önemli ölçüde farklılaşma yaşanmıştır. Uzun süreli kurslara devam eden kursiyerlerin büyük bir çoğunluğu 20 ve üzeri yaşadadır. Bunların için de 45 yaşın üzerinde olan kursiyerler de belli bir oran teşkil etmektedir. Durum böyle olunca aynı kursta/sınıfta okur yazar ile üniversite mezunu, genç ile yetişkin hatta yaşlı, yavaş öğrenen ile hızlı öğrenen birlikte eğitim görebilmektedirler. Söz konusu kurslara katılan kursiyerlerin yaşları, gelişim özellikleri,

eğitim durumları, sosyal statüleri, rolleri, ilgi, ihtiyaç ve beklentileri oldukça çeşitlilik gösterebilmektedir.¹⁶

Diyanet İşleri Başkanlığının Kur'an kursları için 2005 yılında geliştirdiği öğretim programlarında öğretim konusu yapılan derslere/öğrenme alanlarına göre ünite ve konuların dağılımına yer verilmiştir. Bu yönüyle programlar uygulayıcılara önemli ölçüde kılavuzluk yapmıştır. Ancak söz konusu programların daha işlevsel olabilmesi, öğrencilerin ve öğreticilerin dünyasında daha bir somutlaşabilmesi için ders kitaplarına ve diğer öğretim materyallerine de ihtiyaç duyulmuştur.

Diyanet İşleri Başkanlığı yaşanan bu tür sorunları azaltabilme, değişen toplumsal şartlara ve ihtiyaçlara cevap verebilme adına Kur'an kurslarının yapısı, programları ile ilgili yeni projeler geliştirmeye çalışmaktadır. Bu çerçevede Diyanet İşleri Başkanlığı, 'Kur'an Kurslarında Hizmet Çeşitliliği Projesi' çerçevesinde yeni bir program hazırlamış ve bu programı, pilot olarak seçilen illerde 2010-2011 eğitim-öğretim yılında uygulamaya koymuştur.¹⁷ Pilot uygulamadan elde edilen verilerle geliştirilen bu program 2011-2012 eğitim-öğretim yılında bütün illerde belli sayıda kursta uygulanmak üzere yaygınlaştırılmıştır. Son şekli verildiğinde de ülkedeki bütün kurslarda uygulanmış olacaktır.¹⁸

Yeni 'Kur'an Kursları Öğretim Programı', Kur'an Kurslarında yürütölen yaygın din eğitimi hizmetinden toplumun tüm kesimlerinin etkin ve verimli bir şekilde yararlanabilmesini hedeflemektedir. Bu programlarla, mesai saatleri içinde Kur'an Kurslarına gelemeyen kamuda veya özel sektörde çalışan veya öğrenci olan vatandaşlar iş saatleri dışında veya hafta sonları halk eğitim uygulamalarında olduğu gibi, iş veya okuldan sonra, hayatın bir parçası şeklinde

¹⁶ Korkmaz, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi",

¹⁷ DİB, **Kur'an Kursları Öğretim Programları (Pilot Uygulama)**, Ankara 2011.

¹⁸ Ahmet Koç, "Kur'an Kursları", **Din Eğitimi**, Editörler: Mustafa KÖYLÜ ve Nurullah ALTAŞ, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2012.

Kur'an ve dini bilgiler öğrenebilme imkanına sahip olmaktadır. Bu program Cumartesi, Pazar günleri de dahil kursiyerlerin taleplerine ve mahalli şartlara göre haftanın bütün günlerinde ve farklı düzeylerde uygulanabilmektedir.

Yeni program iki tür uygulama getirmektedir:

1. Kur'an Kursları Temel Öğretim Programları

Bu program, birbirini izleyen 4 dönem hâlinde düzenlenmektedir. Her dönem kendi içinde müstakildir ve 9 haftadan oluşmaktadır. Öğrenci, seviyesine/ihtiyacına ve kurs görevlisinin değerlendirmesine uygun olarak dört dönemin tümüne devam edebileceği gibi birine veya birkaçına da devam edebilir.

Haftalık ders saatleri; 14 saat 'Kur'an-ı Kerim', 1 saat 'İbadet', 1 saat 'İtikat', 1 saat 'Siyer' ve 1 saat 'Ahlak' olmak üzere toplam 18 saattir.

2. Ek Öğretim Programları

Haftada 6 saat uygulanan bu programda 'Kur'an-ı Kerim' ve 'Dinî Bilgiler' öğrenme alanları kur esasına dayalı olarak işlenmektedir. 4. kura kadar her bir kur 9 hafta olan bu programda sadece 'Hatim Kuru' olan 5. Kur 18 haftadır. Aşamalılık esasına göre hazırlanan bu programda, kursiyerler kendi seviyelerine uygun kura katılabilmektedir.

Ek öğretim programları, temel öğretim programları ile birlikte açılabilmesi gibi, talep hâlinde temel öğretim programından bağımsız olarak da açılabilir.

Ek öğretim programlarının amacı, çeşitli sebeplerden dolayı uzun süreli programlara katılamayan veya katıldığı halde sürecin uzun olması sebebiyle kursu tamamlayamayan ya da ilgi ve beklentileri doğrultusunda yoğunlaştırılmış alanlara ihtiyaç duyan hedef kitlenin ihtiyaçlarını karşılamaktır.¹⁹

B. Hafızlık Eğitim Programı

¹⁹ Koç, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi",

Kur'an Kurslarında yürütülen faaliyetlerinin en önemlilerinden biri de hafızlık eğitimidir. Son dönemlerde hafızlık eğitimi gözden geçirilmiş ve konuya ilişkin bir 'Hafızlık Eğitim Programı' hazırlanarak 2010-2011 eğitim öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur.

Bu program ile günümüz şartları dikkate alınarak hafızlık geleneğinin sürdürülmesi ve geliştirilmesi, aynı zamanda da öğrencinin yeteneğine bağlı olarak hafızlığını mümkün olan en kısa sürede tamamlaması hedeflenmiştir.

'Hafızlık Eğitimi Programı', hazırlık, ezberleme ve pekiştirme olmak üzere üç dönemden oluşmaktadır. Her üç dönemde 'Kur'an-ı Kerim', 'Dinî Bilgiler' ve 'Sosyal Etkinlik ve Rehberlik' olmak üzere üç temel alan bulunmaktadır.

Bununla öğrencilere, Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak okuma ve ezberleme becerisi, Kur'an merkezli temel dinî bilgiler kazandırma, motivasyon ve sosyal becerilerini artırma hedeflenmiştir.

Programda haftada 30 saat ders planlanmıştır. Her alana ait dersler ve içerikler hafızlık eğitim süreci dikkate alınarak programa yerleştirilmiştir.

Hafızlığa ayrılacaklar, müftülüklerin kuracağı 'Hafızlık Takip Komisyonu' tarafından belirlenmektedir. Hafızlık Eğitim Programı azami 24 ay olarak planlanmıştır. Ancak Hafızlık Takip Komisyonu, öğrencinin durumuna göre ezberleme ve pekiştirme dönemlerinde ek süre de verebilmektedir.

Hafızlık Eğitim Programında öğrencilerin ihtiyaçları, talepleri, nitelikleri ve Kur'an Kursu şartlarına göre 'Geleneksel Ezberleme Yöntemi' ve 'Tekrarlara Göre Yapılandırılmış Yöntem' şeklinde iki farklı ezberleme yöntemi tavsiye edilmektedir.

Programın genel amaçları şöyle açıklanmıştır:²⁰

Bu programı başarıyla tamamlayan öğrenci:

20 DİB, Hafızlık Eğitim Programı, s.12-13.

İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i doğru ve usulüne uygun okur.

Kur'an-ı Kerim hafızı olur.

Kur'an-ı Kerim okuyuş usullerini bilir ve uygular.

Kur'an-ı Kerim'den belli bölümleri (aşır, mihrabiye) cemaat önünde tahkik usulüne uygun olarak okur.

Kur'an-ı Kerim'i Ramazan'da mukabele olarak cemaat huzurunda okur.

Kur'an-ı Kerim'in ana konuları hakkında bilgi sahibi olur.

İslam dininin inanç, ibadet, ahlak esaslarını bilir.

Peygamberimizin hayatını (siyer) bilir.

İbadetlerle ilgili gerekli bilgi ve becerileri kazanır.

Kur'an-ı Kerim meali okuma ve anlama alışkanlığı kazanır.

Din hizmetinin gerektirdiği temel bilgi ve becerilere sahip olur.

Özgüvenini, iletişim ve sosyal katılım becerilerini geliştirir.

Demokratik değerlere ve insan haklarına saygılı bir birey olur.

Hafızlığı bitirip, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından oluşturulan sınav komisyonunca yapılan hafızlık tespit sınavında başarılı olanlara 'Hafızlık Belgesi' verilmektedir. Ülkemizde 1981-2010 yılları arasında yaklaşık olarak 80.000 kişi hafızlık belgesi almıştır.

Kur'an Kurslarında hafızlık yapıp belge alan öğrencilerin son yıllardaki sayısal dağılımı şöyledir:

Tablo: Hafızlık Belgesi Alan Öğrencilerin Sayısal Dağılımı

2000'li Yıllarda Hafızlık Belgesi Alan Kursiyer Sayısı			
Yılı	Bay	Bayan	Toplam
2000	2734	1558	4292
2001	1442	1478	2920
2002	827	1049	1876
2003	597	820	1417
2004	678	876	1554
2005	721	987	1708
2006	802	1024	1826
2007	850	1224	2074
2008	1039	1325	2364
2009	1350	1635	2985

Temel eğitimin zorunlu ve kesintisiz olarak uygulanması Kur'an Kurslarında hafızlık programını büyük ölçüde etkilemiş, hafızlık yapan öğrenci sayısında önemli düşüslere yol açmıştır.

Bu uygulamadan önce ülke genelindeki kurslarda toplam öğrencilerin %14'ü hafızlığa çalışırken, bugün bu oran %7'ye gerilemiştir.

Kesintisiz 8 yıllık zorunlu eğitim uygulaması ile hafızlık eğitimine başlama yaşı 3-4 yıl daha ileriye taşınmıştır. Bu uygulama öncesinde kursiyerler 12-13 yaşlarında hafızlığa başlayabilirlerken, 1997-98 yılından sonra ancak 15-16 yaşlarından sonra hafızlığa başlayabilme imkan bulabilir hale gelmişlerdir. Bir başka çalışmada ise söz konusu uygulamanın geleneksel hafızlık eğitiminin yöntem, disiplin vb. konusundaki yetersizliklerini daha belirgin bir şekilde gün yüzüne çıkardığı, örneğin Diyanet'in yaptığı yeterlik sınavlarında ve hazırlayıcı eğitim uygulamalarında hafızlık eğitimi almış kişilerin Kur'an ezberlerinde, kıratlarında ciddi sorunlar görüldüğü dile getirilmiştir.²¹

Yapılan bazı araştırmalarda hafızlık eğitime ilişkin başka bir takım sorunların da olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre hafızlık eğitimi alan kursiyerlerin kurs sonrasında mesleki din eğitimi kurumlarını tercih noktasında isteksiz oldukları, çoğunluğunun başka alanlarda eğitim görmeyi düşündükleri ifade edilmiş, ayrıca, son yıllarda özellikle hafız bayan öğretici istihdamında dikkate değer bir artış yaşansa da kurslarda görev yapan erkek veya bayan hafız öğretici sayısının hala yeterli düzeyde olmadığı, zaman zaman hafızlık programının yürütülmesinde hafız olmayan öğreticilerin de görevlendirilebildiği, bunun da bir takım sorunlara yol açtığı dile getirilmiştir.²²

C. Yaz Kur'an Kursları

²¹ Korkmaz, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi",

²² Korkmaz, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi",

Yaz Kur'an Kursları, Diyanet İşleri Başkanlığının sorumluluğunda, çocukların ve gençlerin 'Kur'an-ı Kerim'i ve mealini öğrenebilmeleri, dini bilgilerini geliştirebilmeleri amacıyla' Milli Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetiminde, Yaz aylarında camiler, Kur'an Kursu binaları ve müftülüklerce uygun görülecek diğer yerlerde açılan toplam 9 hafta süreli kurslardır.²³

Bu kurslara kayıtlar, ilk ve orta öğretim kurumlarının yıl sonu tatiline girdiği ilk hafta yapılmakta, ikinci haftadan itibaren de eğitime başlanmaktadır.

Bu kurslarda haftanın 5 mesai gününde, günde iki saat 'Kur'an-ı Kerim ve Meali', bir saat de 'İtikat', 'İbadet', 'Siyer' ve 'Ahlâk' derslerinden her gün için biri olmak üzere üç saat ders yapılmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Yaz Kur'an Kurslarında 2005 yılından itibaren yeniden yapılandırma çalışmalarına başlamıştır. Bu bağlamda:²⁴

Yaz Kur'an Kurslarına devam eden öğrencilerin eğitim ihtiyaçları, eğitimin süresi, öğrenci velilerinin tatil programları, eğitimin etkin ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi vb. etkenler dikkate alınarak 'kur sistemi'ne geçilmiştir.

Kur esasına göre hazırlanan 'Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programı' 2005 yılında uygulamaya konulmuştur.²⁵

Kur sisteminin uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla Yaz Kur'an Kurslarında 'dönem esaslı' benimsenmiş ve kurslar üçer haftalık üç dönem halinde düzenlenmeye başlanmıştır.

Söz konusu programların, öngörülen yeni eğitim anlayışına göre etkin ve verimli biçimde uygulanabilmesi için öğretmenlerin eğitimi bağlamında materyal geliştirme çalışmaları

23 DİB, Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği, Madde 32; DİB, Kur'an Kursları Yönergesi, Madde 33-37.

24 <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-yaz-kur-an-kurslari-150.aspx> 24.11.2010

25 DİB, **Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programları**, Ankara 2005.

başlatılmış, bu bağlamda öğretmenler için Yaz Kur'an Kursları Öğretici Kılavuzu, Dinimizi Öğreniyoruz Öğretici Kitabı ve Görsel-İşitsel Materyal Seti-II ile öğrenciler için Dinimizi Öğreniyoruz Öğrenci Kitabı ve Etkinlik ve Eğlence Kitabı hazırlanmıştır.

Yaz Kur'an Kurslarında görev alacak personelin tamamı 2005 yılından itibaren her yıl Haziran ayında mahallinde bir hafta süreli hizmet içi eğitim seminerine alınmaktadır.

Yaz kurslarında görev alan din hizmetleri personeline Bakanlar Kurulu Kararı ile 2005 yılından itibaren ek ders ücreti ödenmeye başlanmıştır.

Yaz Kur'an Kursları, çocuklara ve gençlere yönelik yaygın din eğitimi faaliyetlerinin başında gelmektedir. Ülkemizde Kur'an-ı Kerim'i, namaz surelerini ve dualarını okuyabilenlerin büyük bir kısmı, bunları Yaz Kur'an Kurslarında öğrenmektedir. Bu kurslar, çocukların yaz tatillerinde boş vakitlerini verimli bir şekilde değerlendirmeleri ve sokakların olumsuzluklarından kurtulmaları için iyi bir fırsat; aynı zamanda da din görevlisine, camiye, Kur'an'a, dine ve din eğitime karşı olumlu bakış geliştirmeleri için uygun ortamlardır.

Yaz Kur'an Kurslarının büyük bir kısmı camilerde yapılmakta ve çocuklara cami merkezli bir kaynaşma ortamı sunarak, yeni dostlukların, arkadaşlıkların kurulmasına vesile olmakta böylece onların pek çok bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor davranış kazanmalarına katkı sağlamaktadır.

Çocuğun din eğitimi ihtiyacı, kulaktan dolma bilgilerle ve yanlış yollarla karşılanamaz. Etkili din eğitimi, doğru dini bilginin uzmanlar elinde doğru yöntemlerle verilmesi ve bunun model davranışlarla desteklenmesiyle sağlanabilir. Yaz kursları, çocuğuna sağlıklı bir din eğitimi aldirmek isteyen veliler için önemli bir imkandır.

Yaz Kur'an Kurslarına katılan öğrencilerle ilgili, son yıllara ait sayısal bilgiler şöyledir:

Tablo: Yaz Kur'an Kurslarına Katılanlarla İlgili Sayısal Bilgiler

Eğitim Öğretim Yılı	Yaz Kur'an Kurslarına Katılan Öğrenciler		
	Erkek	Kadın	Toplam
2000	364.010	351.163	715.173
2001	461.441	503.532	964.973
2002	532.963	486.822	1.019.785
2003	571.566	550.215	1.121.781
2004	503.148	503.851	1.006.999
2005	634.318	668.771	1.303.089
2006	754.475	728.974	1.483.449

2007	709.525	694.805	1.404.330
2008	921.320	878.754	1.800.074
2009	967.210	914.427	1.881.637

Görüldüğü gibi Yaz Kur'an Kurslarına ilgi her geçen yıl artmaktadır. Bu sayılar, ilk bakışta 'yüksek' gibi görünse de, bu kurslara potansiyel olarak devam edebilecek öğrenci toplamına göre oldukça düşüktür. Nitekim konuya ilişkin istatistikler, ülkemizde Yaz Kur'an Kurslarına katılabilme şartlarına sahip öğrencilerinin ancak %20'sinin fiilen devam ettiğini göstermektedir. Bu oran, bazı etkenlere bağlı olarak az çok değişebilirse de, hedef kitlenin büyük bir kısmına ulaşamadığını ortaya koyması bakımından anlamlıdır.

Kur'an Kurslarıyla ilgili bir başka istatistiki bilgi de, bu kurslara devam edenlerin büyük çoğunluğunun ilköğretim öğrencileri olduğu, lise öğrencilerinin bu kurslara fazla ilgi göstermediği yönündedir.²⁶

Araştırmalar ve gözlemler Yaz Kur'an Kurslarında önemli gelişmeler kaydedilmiş olmakla birlikte halen istenen düzeyde verim alınmadığını göstermektedir. Bunda öğrencilerin yaş, eğitim durumu, Kur'an'ı okuma seviyesi, dinî bilgi, yetenek, kapasite, ilgi ve beklentiler yönünden birbirlerinden farklı olması yanında, 'tatil psikolojisi' ve 'mevsimsel özellikler'in de rolü büyüktür. Ancak Yaz Kur'an Kurslarının verimliliğinde bu unsurlarla birlikte bu kurumlarla ilişkisi olan herkesin özellikle de din görevlilerinin rolü vardır. Yaz Kur'an Kurslarında görev yapan din görevlileri, her şeyden önce yaptıkları işin ciddi ve ağır bir sorumluluk olduğunu bilmelidirler. Bu sorumluluğu ancak, yaptığı işin bir yandan özel alan bilgisi, öğretmenlik bilgi ve becerisi, genel kültür ve etkili iletişim gibi mesleki yeterlikler gerektiren 'uzmanlık'; bir yandan da meslek sevgisi, samimiyet, sabır, güler yüz, fedakârlık,

²⁶ İrfan Başkurt, **Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları**, DEM Yayınları, İstanbul 2007, s.153 vd.

müsamaha, zarafet, tevazu, nezaket, merhamet ve şefkat gibi kişisel yeterlikler gerektiren ‘gönül işi’ olduğunun farkında olan ve bunları kazanmaya çaba sarf edenler getirebilir.²⁷

Fiziki ve psikolojik şartlar açısından son derece zor; süre açısından oldukça sınırlı şartlar altında Yaz Kurslarında hedef; öğrenciye bilgi yüklemek değil, onları Kur’an iklimiyle ve buna bağlı olarak manevi değerlerle tanıştırmak ve bunları benimsemelerine rehberlik etmek olmalıdır. Bir başka ifadeyle çocukların, cami avlusunda, minare gölgesinde, Kur’an ve ezan sesi dinleyen, Kur’an okuyan, onu anlamaya çalışan, sıcak dostluklar, arkadaşlıklar kuran, cami ve muhiti ile ilgili güzel hatıralar derleyen, hepsinden daha önemlisi de kimliğini inşa ederken bunların bilincinde olan kişiler olarak yetişmelerine ortam hazırlamaktır. Bu bakımdan, Yaz Kurslarında öğrencilerin seviyelerine göre Kur’an okumayı öğretmek, çok şey belletmekten ziyade zevkle öğrenebilecekleri temel dini bilgiler kazandırmak; çok dua ve sure ezberletmekten ziyade, az fakat doğru ve sağlam ezberler yaptırmak yeterli görülmeli ve daha çok dini hayata ilişkin güzel duygular ve tecrübeler yaşamalarına fırsatlar oluşturulmalı ki anlamlı öğrenmeler gerçekleşsin ve dinî hayata ilgi uyandırmak mümkün olabilsin.

KUR’AN KURSLARININ GÜNCEL SORUNLARI

Kur’an Kursları üzerinde yapılan bilimsel çalışmalar bize önemli veriler sunmaktadır. Son yıllarda yapılan araştırma verilerine, resmi belgelere ve gözlemlere dayanarak Kur’an Kurslarının güncel durumları hakkında şu genellemeler yapılabilir:²⁸

1. Fiziki Mekan Sorunları

Günümüzde Kur’an Kursları gerek potansiyel imkânlar, gerekse eğitim-öğretimin kalitesi ve verimliliği bakımından bir standarda ulaşabilmiş değildir.

Kur’an Kursları; binaları fizikî ve teknik kapasite itibariyle birbirinden oldukça farklı olduğu gibi, öğretmenler de, öğrenim durumları, sahip oldukları meslekî nitelikler bakımından

²⁷ Kokmaz, “Kur’an Kurslarında Din Eğitimi”,

²⁸ Korkmaz, “Kur’an Kurslarında Din Eğitimi”,

birbirinden farklı seviyelerdedir. Aynı şekilde öğrenciler de yaşları, öğrenim durumları ve kursa geliş amaçları bakımından birbirlerinden farklıdırlar.

Binası, derslikleri, eğitim araç gereçleri, bahçesi, oyun ve dinlenme alanları, çalışma odaları, yemekhane, yatakhane, kütüphane, kantin, hatta bilgisayar destekli eğitim imkânları ile her bakımdan eğitim-öğretime elverişli ve aynı zamanda meslekî yeterlikler bakımından oldukça iyi öğretici ve yöneticilere sahip Kur'an Kursları olduğu gibi; cami müstemilatına veya bir binanın altına sıkıştırılmış, güneş görmeyen, masa ve sıra dışında eğitim araç-gereci bulunmayan Kur'an Kursları da mevcuttur.

Kur'an kursların binalarının yapımı, onarımı, yurt binaları, donanımları, özellikle yatılı öğrencilerin iâşe, ibate ve diğer giderleri, halk ve gönüllü kuruluşlar (vakıf, dernek) tarafından karşılanmaktadır. Durum böyle olunca Kur'an kurslarının bina özellikleri, fiziki imkanları oldukça farklılık gösterebilmektedir. Buna göre, derslikleri, eğitim araç-gereçleri, bahçesi, oyun ve dinlenme alanları, çalışma odaları, yemekhanesi, kütüphanesi, bilgisayar odası, kantin vb. imkanları olan kurslar olduğu gibi (bunların sayısı oldukça azdır.), bir caminin müstemilatına veya bir binanın altına sıkıştırılmış, güneş görmeyen, dinlenme alanı, bahçesi, çalışma odaları, yeterli lavabo, tuvaleti vb. imkanları olmayan kurslar da bulunmaktadır. Tabiatıyla, daha işin başından iyi bir eğitim mekanı olarak tasarlanmayan/inşa edilmeyen bu tür binaların eksiklikleri kurstaki eğitim-öğretim faaliyetinin de niteliğini etkileyebilmektedir. Burada dile getirilen sorunların yaşanmaması için kurs açılış işlemlerinin ilgililer tarafından gerekli şartlar sağlanarak, daha bir özenle yapılması, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın öğretmenlere ve halka kurumsal destek sağlaması önemlidir.²⁹

Ülke genelindeki Kur'an Kurslarının önemli bir kısmının mülkiyeti dernek, özel vakıf veya şahıslara aittir. Mülkiyet yanında, Kur'an Kurslarının yapım, onarım, öğretim araç-gereçleri, elektrik, su, yakıt gibi giderleri bu tür dernek ve vakıflar tarafından karşılanmaktadır.

²⁹ Korkmaz, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi",

Bu durum halkın bu kurumlara olan teveccühünü ve desteğini göstermektedir. Ancak öte yandan da dernek ve özel vakıf yöneticilerinin ya da mülk sahibi şahısların zaman zaman kursa ve kursun işleyişine müdahale etmesine yol açmaktadır.

Kur'an Kurslarının eğitim sistemimiz içerisindeki statüsü ve işlevinin yeterince açık değildir. Bu durum Kur'an Kurslarıyla ilgili çalışmaları ve kurum mensuplarının motivasyonunu olumsuz etkilemektedir.

Kesintisiz zorunlu temel eğitim uygulaması Kur'an Kurslarını, özellikle hafızlık programını olumsuz etkilemeye devam etmektedir.

2.Öğrenci Durumuyla İlgili Sorunlar

Cinsiyete göre dağılımda bugün ülke genelindeki Kur'an Kurslarında okuyan öğrencilerin yaklaşık % 90'ı kadındır ve bunların büyük bir kısmı 'ev hanımı'dır.

Kur'an Kurslarında 14 yaşından 70-80 yaşına kadar öğrenci bulunmaktadır. 2010 yılı istatistiklerine göre ülkemizdeki Kur'an Kursu öğrencilerinin % 79'u, 18 yaşın üstündedir.

Öğrenim durumuna göre ise, öğrencilerin büyük kısmı 'ilköğretim' mezunudur. Bunu herhangi bir örgün öğretim kurumuna devam etmeyip 'sadece okur-yazar' olanlar izlemektedir. Son yıllarda az da olsa 'lise' mezunları da bu kurslara ilgi göstermeye başlamıştır. 'Üniversite mezunu' olanların oranı ise oldukça düşüktür.

Öğrencilerin Kur'an Kursuna geliş amaçları içerisinde ilk sırayı; 'Kur'an'ı doğru bir şekilde okumayı ve gerekli dinî bilgileri öğrenmek' almaktadır.

Öğrencilerin tamamına yakını Kur'an Kursunun dinî inançlarını ve ibadet hayatlarını olumlu yönde etkilediğini düşünmektedir. Yetişkin öğrencilerin büyük çoğunluğu kursta öğrenilen bilgilerin uygulanabilir ve hayatlarına katkı sağlayıcı olduğunu düşünmekte ve hayatlarına yansıtılmaktadırlar.

Yetişkin öğrencilerin başarısını olumsuz etkileyen en önemli nedenler, kursa düzenli olarak devam edememeleri, ders çalışmaya yeterince zaman bulamamaları, eski öğrendiklerini değiştirememeleri ve sağlık problemleridir.

Öğrenciler, kurslardaki mevcut durumdan genel anlamda memnun gözükmemektedir. Bununla birlikte bilhassa yatılı kurslardaki ergen öğrenciler, kurs ortamında sevgi ve ilgi eksikliği, sürekli eleştirilmek, aşırı disiplin ve aile özlemi çekmek, öğrenim çağını geçmiş öğrencilerin çokluğu ve bunların eğitim ciddiyetini bozması, hafız olmayan öğrencilerin hafızlık yaptırması, kurs binalarının yetersizliği ve ders dışı etkinliklerin yetersizliği gibi hususlardan şikayetçidirler.

3. Öğreticilerle İlgili Sorunlar

2010 yılı itibariyle ülkemizdeki toplam Kur'an Kursu öğreticisi sayısı 15.000 civarındadır ve bunların yaklaşık % 87'si kadındır. Son yıllarda göreve alınan öğretmenlerin büyük bir kısmı İlahiyat Fakültesi mezunudur. İstatistikler ve konuyla ilgili araştırmalar incelendiğinde öğretmenler arasında dini yüksek öğrenim görmüş olanların oranının gittikçe yükseldiği, buna karşılık hafız öğretmenlerin oranının düştüğü görülmektedir.

Öğreticilerin büyük bölümü Kur'an Kursları programında yer alan bütün dersleri okutmakta ve haftalık ders saatinin tamamında derse girmektedirler. Pilot uygulama ile bu yük daha da artmakta, gerektiğinde mesai dışında ve hafta sonunda da ders yapma durumu ortaya çıkabilmektedir. Bunların yanı sıra öğretmenlerin; kursun sekreteryaya işlerini yürütmek, temizliğini, düzenini sağlamak, psikolojik danışmanlık ve rehberlik yapmak, yatılı olması durumunda öğrencilerin yeme-içme ve barınma işlerine yardımcı olmak gibi pek çok ek görevleri vardır. Bütün bunların başarıyla yerine getirilmesi öğretmenlerin ancak belli yeterliklere sahip olmasıyla mümkündür.

Bundan dolayı Diyanet İşleri Başkanlığı, hizmet alanına göre personeli için yeterlikler belirlemiş ve bu çerçevede Kur'an Kursu öğretmenlerinin yeterliklerini de 'Temel Yeterlikler' ve 'Özel Yeterlikler' başlıkları altında oldukça geniş bir çerçevede ortaya koymuştur. Kur'an Kurslarında istihdam edilecek olanların seçiminde, atanmasında, görevlendirilmesinde hep bu yeterlikler göz önünde bulundurulmaktadır.

Araştırma sonuçları, mevcut Kur'an Kursu öğretmenlerinin yeterlikler açısından en çok eğitime öğretme alanlarında sorun yaşadıklarını göstermektedir. Bilhassa ergen ve yetişkin psikolojisi, etkili iletişim, öğretim yöntem ve teknikleri, sınıf yönetimi, psikolojik danışma ve rehberlik, güncel dini, kültürel ve sosyal meselelerde daha fazla eksiklik duymaktadırlar.

Buna karşılık günümüzdeki gelişmeleri ve bilgi akışını yakından takip edebilmek için önemli bir araç olan bilgisayar ve internetten yararlanan ve hizmetiçi eğitim kursları dışında, kendisini geliştirme gayretinde olan öğretici oranı fazla değildir. Öte yandan meslektaşlar arası paylaşım ve koordinasyonun istenen düzeyde olduğunu söylemek de zordur.

Öğreticilerin tamamına yakını mesleği bilinçli bir tercihle seçmekte, hizmeti öne çıkartmakta, mesleklerine saygı duymakta, mesleki tatmin ve itibar noktasında memnun gözükmektedir. Ancak yöneticilerin ilgisizliğinden, teşvik edici ve yapıcı olmamalarından yakınmakta, kendilerine ve yaptıkları işe değer verilmesini beklemektedirler.

4. Öğrenme Öğretme Süreciyle İlgili Sorunlar

Kur'an Kurslarında öğrenme öğretme sürecini etkileyen en olumsuz etken, öğrencilerin büyük çoğunluğunun öğrenim çağını geçmiş olması ve yaş, eğitim düzeyi, dini bilgi seviyesi vb. yönden birbirlerinden farklı olmalarıdır.

Özellikle son yıllardaki program geliştirme çabaları, ders kitaplarının, yardımcı kaynakların ve görsel işitsel materyallerin zenginleştirilmesi öğretimin niteliğini arttırmaktadır.

Öğretme öğrenme sürecinde öğreticiler yeterince donanımlı değildir. Örneğin ders öncesi hazırlık ve planlama konusunda yeterince titiz davranılmamaktadır. Ders işlerken, ders kitapları dışında Kur'an-ı Kerim meali, ilmihal, hadis vb. yardımcı kaynaklar kullanılmakla birlikte bilgisayar ve projeksiyon gibi güncel teknolojilerden yararlanma oranı çok düşüktür. Keza öğrenen merkezli yöntem ve tekniklerden daha çok, öğreten merkezli klasik yöntemler kullanılmaktadır.

Yetişkin öğrenciler kurslarda en çok Kur'an okumaktan hoşlanmakta buna karşılık en çok 'Tecvit' konularını öğrenip uygulama, yanlış ezberleri düzeltme ve yeni ezberler yapmada zorlanmaktadırlar.

Öğreticiler, öğrencileri ile bir takım iletişim sorunları yaşamaktadır. Bunların temel nedeni muhataplarının karma bir kitle oluşudur. Çocukluk, ergelik ve yetişkinlik gibi farklı gelişim çağlarında olan aynı zamanda öğrenim ve bilgi düzeyleri birbirinden çok farklı olan öğrencilere 'bireye görelilik' ilkesine uygun davranışlar sunmak kolay değildir. Eğitimde 'tecrübe' ederek bilgi ve beceri kazanmak çoğu zaman pahalıya mal olmaktadır. Bu nedenle öğreticilerin mesleki ve kişisel gelişimlerine zaman ayırmaları ve bunlarla ilgili hem bireysel çalışma yapmaları hem de profesyonel etkinlikleri takip etmeleri gerekir.

Öğreticiler, öğrencileri güdülemek için genellikle olumlu motifler kullanmakta, bununla birlikte özellikle yatılı kurslarda yasakçı ve katı kurallara dayalı tutumlara da rastlanılmaktadır.

Velilerle ilişkilere gelince, Kur'an Kurslarına devam eden öğrencilerin büyük bir kısmını yetişkinler oluşturduğu için, bunların çoğu zaten kendileri veli durumundadır. Ancak Kur'an Kurslarında yetişkinlere göre oranları çok düşük olsa da ergenlik dönemi öğrencileri de vardır. Bunların önemli bir kısmı yatılı olup hafızlık yapmak amacıyla bu kurslara gelen öğrencilerdir. Bunların velilerinin öğrencileriyle ilgisi ve kurslarla işbirliği zayıftır. Bu durum özellikle ailesinden uzakta yatılı olarak okuyan öğrenciler için bazı psikolojik sorunlara yol açmakta bu da kursa intibakı ve başarıyı olumsuz yönde etkilemektedir.

5. Ders Dışı Etkinliklerle İlgili Sorunlar

Kur'an Kurslarında düzenlenen ders dışı etkinlikler içerisinde en sık görüleni sohbet, vaaz, bilgi, kompozisyon ve şiir yarışmaları, film izleme, gezi, piknik gibi faaliyetlerdir.

Kur'an Kurslarında iyi bir 'zaman yönetimi' olduğu söylenemez. Bilhassa yatılı kurslar için zamanın verimli geçmesi için iyi bir planlama gerekmektedir. Bu hususta samimi çabalar varsa da bunların çoğu ergen psikolojisine, ihtiyaç ve beklentilerine cevap vermekten uzaktır.

Yatılı Kur'an Kursu öğrencileri ders dışı vakitlerini genellikle arkadaş sohbeti, ders çalışma, kitap, dergi okuma, sohbet ve vaaz dinlemekle geçirmektedirler. Yatılı kurslarda oyun oynayacak, gezip dolaşacak alanlar ve televizyon, bilgisayar, internet gibi imkânlar sınırlıdır.

YENİ 4+4+4 YILLIK EĞİTİM SİSTEMİ NE GETİRİYOR?

TBMM Milli Eğitim, Gençlik, Kültür ve Spor Komisyonu'nda zorunlu eğitimi kademelendirerek 12 yıla çıkartan ve kesintisiz eğitime son vererek öğretimi 4+4+4 şeklinde yapılandırılacak sistemde yeni uygulamalar başlayacaktır.

“İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullardan oluşur. Ortaokullarda lise eğitimini destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimlik dersler oluşturulur. Ortaokullarda oluşturulacak program seçenekleri bakanlıkça belirlenir.”
“İmkân ve şartlara göre ortaokullar, ilkokullarla veya liselerle birlikte de kurulabilir.”

Maddenin gerekçesi, “Ortaokullarda oluşturulacak farklı programlar arasında tercihe imkân verilmesi ve bakanlığa bu amaçla yetki verilmesi amaçlanmıştır.” şeklinde ifade edilmiştir.

Öğrenci ilkokuldan ortaokula geçtiğinde ise diploma yerine sertifika verilecek; öğrenci bu sertifika ile ortaokula kaydını yaptırabilecek; zorunlu eğitim nedeniyle ilkokulda verilen sertifika, diploma yerine geçmeyecek; aileler ilkokuldan sonra çocuğunu okula göndermezse elindeki sertifika ilkokul mezunu olduğunu göstermeyecektir.

Ortaokul öğrencilerine 3 seçenek sunulacak; bunlardan birisi düz ortaokul olurken diğerleri mesleki ve teknik ortaokul veya imam hatip ortaokulu olacaktır. Düz ortaokula giden öğrenci matematik, Türkçe veya fen gibi zorunlu olarak aldığı derslerinin yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun belirlediği seçmeli dersleri de alabilecektir. Öğrenciler liseye geçişte ise artık seviye belirleme sınavına girmeyecek; bunun yerine yeteneklerine yatkın olan bölümler belirlenerek öğrenci doğru liseye yönlendirilecek. Burada ortaokulda aldıkları seçmeli dersler etkin rol oynayacaktır.

Öğrencinin karşısına ortaokulda olduğu gibi lisede de esnek eğitim modeli çıkacaktır. Öğrenciler yine lise de 3 farklı seçenekle eğitim alabilecekler. Öğrenci düz ortaokula, imam hatip veya mesleki ve teknik ortaokula gitmiş ise bu okullara lisede de devam edecek ancak diğer okulları tercih ederse oralara da geçiş yapabilecektir. Öğrencilere liseden mezun oluncaya kadar kademeler arası geçişlerde sertifika verilecek; öğrencinin istemesi durumunda ortaokuldan sonra açıköğretim lisesine devam edebilecektir. Ancak açıköğretim lisesine devam edebilecekler de yeni sistemde sınırlandırıldı. Bu liselerde okuyanlar istisna olacak ve özürsüzler gibi dezavantajlı gruplar ile üstün zekalıların içinde bulunduğu kişiler açık öğretimden

yararlanabilecekler; kimlerin açık öğretime devam edebileceğine Bakanlar Kurulu karar verecektir.

Komisyonundan geçen 26 maddelik yasa teklifi ile birçok yenilik hayata geçecektir. Ortaokul öğrencileri Talim Terbiye Kurulu'nun belirlediği seçmeli dersleri tercih edebilecekler. Lise çağındaki öğrenciler İmam Hatip Lisesi'ni tercih etmeleri durumunda fen ağırlıklı veya mesleki ve teknik bölümler ile alakalı seçmeli dersleri alabilecek. 2012-2013 eğitim döneminde devreye girecek olan yeni eğitim sistemiyle, öğrenciler seçmeye dayalı değil, bilgi ve yeteneğe bağlı eğitim modeli ile tanışmış olacaklardır.

YENİ SİSTEMDE KUR'AN KURSLARI NASIL YAPILANDIRILABİLİR?

Öğretim kademelerinin yeniden düzenlenmesinden sonra din eğitimi açısından yeni durumlar ortaya çıkmıştır.

1. İmam Hatip Okullarının ortakısmı yeniden açılacaktır.

2. Ortaokullara seçmeli dersler gelecek ve muhtemelen bunların arasında din dersleri de yer alacaktır.

3. İmam Hatip Ortaokulu mezunları, İmam Hatip Liselerine devam edebilecekler. Ancak liseler arası geçiş imkanı olacaktır.

4. İmam Hatip Lisesi öğrencileri, fen, mesleki ve teknik bölümler ile ilgili seçmeli dersleri alabileceklerdir.

İlk bakışta yeni düzenlemede Kur'an Kursları açısından fazla bir yenilik getirmemektedir diyebiliriz. Şu anda olduğu gibi öğrenciler 8 yıllık öğrenimden sonra uzun süreli Kur'an kursu ve hafızlık kurslarına devam edebileceklerdir. Bu durumda din görevlisi yetiştirmede en çok güçlük çekilen erken yaşta Kur'an öğrenme ve hafızlık yapma imkanı, İmam Hatip Ortaokullarında ve düz ortaokullarındaki seçmeli derslerle mümkün olabilecektir.

Ülkemizde hafızlık yaptırma geleneği, yaygın din eğitimi kurumu olarak Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki Kur'an Kurslarında gerçekleştirilmektedir. Bazı İslam ülkelerinde hafızlık normal eğitim içinde yapılabilmektedir. Örneğin Suudi Arabistan'da ilkokullar normal ve hafızlık olmak üzere iki program şeklinde yapılandırılmıştır.

Yine ülkemizde yaygın hafızlık geleneğinde Kur'an'ın tamamının ezberlenmesi ve bunun ara vermeden yapılması esastır. Halbuki birçok İslam ülkesinde yarım, çeyrek gibi bölümsel hafızlık uygulamaları bulunmaktadır.³⁰

Burada iki sorun üzerinde durmak istiyorum. Bunlardan biri din görevlilerinin mesleki açıdan yetersiz yetişmeleri diğeri örgün eğitim dışında hafızlık yapmış kişilerin istihdam sorunudur. Son yıllarda İmam Hatip Lisesi ve İlahiyat Fakülteleri mezunlarının özellikle Kur'an okuma da yetersiz olduğu konusunda âdeta ittifak edilmiştir. Bunun en önemli nedenin de Kur'an öğrenme yaşının geç kalmasıdır. Hafızlık ise gittikçe yok olmaya doğru gitmektedir. Bunun yanında Kur'an Kurslarında yetişmiş ancak İmam Hatip Lisesi ve özellikle İlahiyat Fakültelerini bitiremediklerinden görev almakta zorlanmalarıdır. Son yıllarda açık lise programı sayesinde bu sorun azalsa da tamamen bitmemiştir. O halde bu sorunu çözmek için "Örgün ve yaygın din öğretimini nasıl birleştirebilir ya da birbirine entegre hâle getirebiliriz?" Bu sorunun cevabını bazı önyargılarımızı ve şimdiye kadar geleneksel olarak alışageldiğimiz düşünce ve uygulamalarımızı gözden geçirerek verebiliriz. Moda tabiriyle bu konuda "beyin fırtınası"na ihtiyacımız var.

SONUÇ

Kur'an Kursları bugün, bütün vatandaşların, devletin gözetimi ve denetimi altında Kur'an-ı Kerim ve temel dini bilgiler öğrenmek ve şartlar oluştuğunda hafızlık yapmak için devam edebileceği en etkili yaygın din eğitimi kurumudur.

Kur'an Kursu programları, öğrencilerin yaş, öğrenim düzeyi vb. nitelikleri, kapasiteleri, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda sürekli olarak geliştirilmelidir.

Kur'an Kursları; 'yüzünden okuma programı', 'hafızlık programı' ve 'Yaz Kur'an Kursları' olarak bir bütün hâlinde düşünülürse, bu kurumların amacına ulaşabilmesi nitelikli

³⁰ Hatice Şahin, **İslam Kültür Tarihinde Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri**, Ankara Ün. SBE Doktora Tezi, Ankara 2012.

öğreticilerle mümkündür. Kur'an Kurslarıyla ilgili yapılacak en önemli çalışma, hiç kuşkusuz ki öğretici niteliklerini yükseltmektir.

Din eğitimini sadece Diyanet İşleri Başkanlığı'nın üzerine yüklemek yerine, toplumun talep ve beklentilerine uygun olarak, velilerin kanuni izni veya öğrencilerin taleplerine göre seçimli bir şekilde örgün eğitimin her kademesinde verilebilmelidir.

KAYNAKLAR

Başkurt, İrfan, **Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları**, DEM Yayınları, İstanbul 2007.

DİB, **1996 Yılı İstatistikleri**, Ankara 1997, s. 105.

DİB, **Hafızlık Eğitim Programı**, Ankara 2010.

DİB, **Hafızlık Eğitim Programı**, s. 12-13.

DİB, **İstatistiklerle Diyanet İşleri Başkanlığı**, Ankara 1990.

DİB, Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği (2000).

DİB, **Kur'an Kursları Öğretim Programı (Yüzünden Okuyanlar İçin)**, Ankara 2004.

DİB, **Kur'an Kursları Öğretim Programları (Pilot Uygulama)**, Ankara 2011.

DİB, **Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programları**, Ankara 2005.

<http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-yaz-kur-an-kurslari-150.aspx> (24.11.2010)

[http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dy/Diyanet-Isleri-Baskanligi-AnaMenu-istatistikler-561.aspx\(3.3\)/](http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dy/Diyanet-Isleri-Baskanligi-AnaMenu-istatistikler-561.aspx(3.3)/) (17.10.2011)

Koç, Ahmet, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi", **Din Eğitimi**, Editörler: Mustafa KÖYLÜ ve Nurullah ALTAŞ, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2012.

Koç, Ahmet, **Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik**, İlahiyat Yayınları, Ankara 2005.

Korkmaz, Mehmet, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi", **Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Rehberlik**, Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, Erzurum 2011.

Korkmaz, Mehmet, **Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitim Öğretim Yeterlikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri**, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri 2009.

Şahin, Hatice, **İslam Kültür Tarihinde Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri**, Ankara Ün. SBE Doktora Tezi, Ankara 2012.